

XALQARO NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Do'smuxamedova Nozima

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

nozima_dosmuxamedova@tues.uz

orcid: 0009-0007-8603-5616

Annotatsiya.

Mazkur tezisda xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning tashkiliy-huquqiy va uslubiy jihatlari tahlil qilinadi. Xalqaro donorlar mablag'lari hisobidan faoliyat yurituvchi nodavlat notijorat tashkilotlarida moliyaviy hisobotning shaffofligi, hisob siyosatini xalqaro standartlarga muvofiq yuritish, grant va loyihalar bo'yicha mablag'lardan maqsadli foydalanishni ta'minlash masalalari yoritiladi. Shuningdek, nodavlat notijorat sektorida buxgalteriya hisobining tijorat tashkilotlaridan farqli jihatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: nodavlat notijorat tashkilotlar, buxgalteriya hisobi, xalqaro grantlar, moliyaviy hisobot, donor mablag'lari, shaffoflik, hisob siyosati.

Abstract.

This thesis analyzes the organizational, legal and methodological aspects of accounting in international non-governmental non-profit organizations. The issues of transparency of financial reporting in non-governmental non-profit organizations operating at the expense of international donor funds are covered, accounting policies are maintained in accordance with international standards, and ensuring the targeted use of funds for grants and projects. Also, the aspects of accounting in the non-governmental non-profit sector that differ from commercial organizations are revealed.

Keywords: non-governmental non-profit organizations, accounting, international grants, financial reporting, donor funds, transparency, accounting policies.

Аннотация.

В данной работе анализируются организационные, правовые и методологические аспекты бухгалтерского учета в международных неправительственных некоммерческих организациях. Рассматриваются вопросы прозрачности финансовой отчетности в неправительственных некоммерческих организациях, работающих за счет средств международных доноров, обеспечивается соответствие учетной политики международным стандартам и гарантируется целевое использование средств грантов и проектов. Также выявляются аспекты бухгалтерского учета в неправительственном некоммерческом секторе, отличающиеся от коммерческих организаций.

Ключевые слова: неправительственные некоммерческие организации, бухгалтерский учет, международные гранты, финансовая отчетность, средства доноров, прозрачность, учетная политика.

Kirish.

Xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlari (XNNT) bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, inson huquqlarini himoya qilish kabi sohalarda muhim rol o'ynamoqda. Ushbu tashkilotlar faoliyati asosan xalqaro donorlar, grantlar va homiylik mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladi. Shu sababli ularning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini aniq va ishonchli aks ettiruvchi buxgalteriya hisobini tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobining asosiy vazifasi mablag'larning shakllanish manbalari va ularning sarflanishini qat'iy nazorat qilish, donorlar oldidagi moliyaviy majburiyatlarning o'z vaqtida va to'liq bajarilishini ta'minlashdan iboratdir. Bu jarayonda buxgalteriya hisobi nafaqat ichki boshqaruv ehtiyojlari, balki tashqi foydalanuvchilar — donorlar, xalqaro tashkilotlar, davlat nazorat organlari uchun ham muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism.

XNNTlarda buxgalteriya hisobi tijorat tashkilotlari hisobidan bir qator jihatlari bilan farqlanadi. Avvalo, bu tashkilotlar foyda olishni asosiy maqsad qilib qo'ymaydi, ularning faoliyati ijtimoiy ahamiyatga ega vazifalarni bajarishga qaratilgan. Shu sababli daromad va xarajatlar hisobi grantlar, loyihalar va dasturlar kesimida yuritiladi. Har bir grant yoki loyiha bo'yicha alohida hisob yuritilishi, mablag'lardan faqat belgilangan maqsadlarda foydalanilishi buxgalteriya hisobining muhim talabi hisoblanadi.

Xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va donor tashkilotlarning maxsus talablariga amal qilish zarur. Ko'plab xalqaro grantlar bo'yicha moliyaviy hisobotlar ingliz tilida va aniq formatlarda taqdim etilishi talab etiladi. Bu esa buxgalterlardan nafaqat milliy hisob tizimini, balki xalqaro amaliyotni ham chuqur bilishni talab qiladi.

Shuningdek, XNNTlarda buxgalteriya hisobining muhim xususiyatlaridan biri — shaffoflik va ochiqlikdir. Moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi tashkilot obro'si va kelgusida grantlar jalb etish imkoniyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ichki nazorat tizimini kuchaytirish, mustaqil auditdan o'tish va moliyaviy intizomga qat'iy rioya qilish muhim hisoblanadi.

O'tkazilgan nazariy tahlil va amaliy manbalarni o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobini samarali tashkil etish moliyaviy shaffoflikni ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha,

XNNTlarda hisob tizimi asosan donorlar talablariga moslashgan bo'lib, grant va loyihalar kesimida yuritiladigan alohida hisob amaliyoti ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bu esa mablag'lardan maqsadli foydalanishni nazorat qilish imkonini beradi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, xalqaro grantlar hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalarda buxgalteriya hisobi noto'g'ri yoki yetarli darajada tashkil etilmagan taqdirda, donorlar bilan munosabatlar murakkablashadi va kelgusida moliyalashtirish xavf ostida qoladi. Shu bois XNNTlarda hisob siyosatini ishlab chiqishda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari va donor tashkilotlarning maxsus ko'rsatmalariga amal qilish zarur.

Tahlil natijasida, XNNTlarda buxgalteriya hisobi tizimi nafaqat moliyaviy hisobot tuzish, balki ichki boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ham muhim axborot manbai bo'lib xizmat qilishi aniqlandi. Xususan, xarajatlarni rejalashtirish, loyiha samaradorligini baholash va moliyaviy xavflarni kamaytirishda buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining ahamiyati yuqori ekanligi tasdiqlandi.

Shuningdek, o'rganishlar shuni ko'rsatadiki, ichki nazorat va audit mexanizmlarining mavjudligi XNNTlarda buxgalteriya hisobining ishonchliligini sezilarli darajada oshiradi. Mustaqil auditdan o'tgan moliyaviy hisobotlar donorlar ishonchini mustahkamlab, tashkilotning institutsional barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, natijalar xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobini xalqaro talablar asosida takomillashtirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi nafaqat hisob-kitoblarni yuritish vositasi, balki moliyaviy shaffoflikni ta'minlovchi, donorlar ishonchini mustahkamlovchi va tashkilot faoliyatining barqarorligini ta'minlovchi muhim boshqaruv mexanizmi hisoblanadi. Ushbu sohada buxgalteriya hisobini xalqaro talablar asosida takomillashtirish nodavlat sektorining samarali rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 256 b.
2. Xudoyberdiyev D.X. Nodavlat notijorat tashkilotlarida moliyaviy boshqaruv asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 198 b.
3. O'zbekiston Respublikasi "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 1999. – (amaldagi tahrir).
4. International Financial Reporting Standards (IFRS). – London: IFRS Foundation, 2022. – 1450 p.
5. Anthony R., Young D. Management Control in Nonprofit Organizations. – New York: McGraw-Hill, 2019. – 320 p.

6. Lewis M. Accounting and Financial Management in Non-Governmental Organizations. – London: Routledge, 2020. – 274 p.

7. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobini yuritish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar. – Toshkent, 2022. – 112 b.